

۲۰۴۷۵۳۳

السلامة للجميع

اصول قراردادهای انتقال تکنولوژی

در حقوق تجارت بین الملل

مؤلفان:

محمود آشنا

محمدعلی حیدری

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

سجش

انتشارات
تأسیس ۸۷۱۸

سرشناسه	:	آشنا، محمود، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	:	اصول قراردادهای انتقال تکنولوژی در حقوق تجارت بین الملل / مولفان محمود آشنا، محمدعلی حیدری.
مشخصات نشر	:	تهران : گروه آموزشی مدرس: سنجش و دانش، ۸۹۳۱
مشخصات ظاهری	:	۱۷۱ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۲۱۶-۳۳۰-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۶۸ - ۱۷۲.
موضوع	:	انتقال تکنولوژی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	:	Technology transfer -- Law and legislation -- Iran
موضوع	:	حقوق تجارت -- ایران
موضوع	:	Commercial law -- Iran
شناسه افزوده	:	حیدری، محمدعلی، ۱۳۴۶ -
رده بندی کنگره	:	۱۱۵۵KMH
رده بندی دیویی	:	۵۵-۷۴/۳۴۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۷۳۹۴۴۱

عنوان: اصول قراردادهای انتقال تکنولوژی در حقوق تجارت بین الملل

مولفان: محمود آشنا، محمدعلی حیدری

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

صفحه آرایشی: مهدیه مخبری

طراح جلد: مهتاب دوستی

ناظر: نسرين خانی

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

«کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

بهاء: ۳۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل اول	۱۳
مفهوم، جایگاه و تحولات فن آوری در قوانین ایران و تجارت بین الملل	۱۳
تعریف لغوی و اصطلاحی «فن آوری»	۱۴
۱. تکنولوژی افزار	۱۶
۲. انسان افزار	۱۷
۳. اطلاعات افزار	۱۷
۴. سازمان افزار	۱۷
انتقال فن آوری، مفهوم و عناصر سازنده آن	۱۸
کاربرد فن آوری	۲۵
جایگاه فن آوری و موضوع آن در تجارت بین الملل	۲۶
اختراع	۲۸
طرح صنعتی	۲۹
طرح های ساخت مدارهای یکپارچه	۳۰
ارقام گیاهی جدید	۳۱
علامت تجاری	۳۲
دانش فنی	۳۳
اسرار تجاری	۳۶
تحولات فن آوری و موضوعات آن بر اساس اسناد تجاری بین الملل و قوانین ایران	۳۷
اقدامات جوامع بین المللی در حمایت از ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی و علائم تجاری	۳۷

۳۹.....	روی کرد قانون ایران در تدوین قوانین حمایت از مالکیت فکری
۴۵.....	فصل دوم.....
۴۵.....	اصول حاکم بر قراردادها در تجارت بین الملل.....
۴۶.....	طرح بحث.....
۴۷.....	اصل آزادی قراردادها.....
۴۹.....	اصل الزام آور بودن قراردادها.....
۵۰.....	اصل تفسیر قرارداد و کنوانسیونهای اساس ویژگیهای بین المللی.....
۵۰.....	اصل مذاکره و انعقاد و اجرای قرارداد بر اساس حسن نیت.....
۵۲.....	قواعد امری.....
۵۲.....	غلبه قواعد و مقررات امری.....
۵۳.....	مفهوم موسع قواعد امری.....
۵۳.....	قواعد امری قابل اعمال در اصول گنجانده شده به عنوان شروط قراردادی.....
۵۴.....	قواعد امری قابل اعمال در مورد ارجاع به «اصول» به عنوان قانون حاکم بر قرارداد.....
۵۵.....	توسل به قواعد حقوق بین الملل خصوصی که با هر مورد انفرادی مرتبط هستند.....
۵۵.....	اصل مستثنی کردن با اصلاح کردن از سوی طرفین قرارداد.....
۵۶.....	ویژگی غیر امری «اصول».....
۵۶.....	صریح یا ضمنی بودن مستثنی کردن یا اصلاح «اصول».....
۵۶.....	مقررات امری موجود در «اصول».....
۵۷.....	اصل عرفهای تجاری و رویهها.....
۵۷.....	رویهها و عرفهای تجاری در متن «اصول».....
۵۸.....	رویههای برقرار شده بین طرفین.....
۵۸.....	عرفهای تجاری توافق شده.....

۵۹	سایر عرف‌های تجاری قابل اعمال
۶۰	اعمال عرف تجاری غیرمتعارف
۶۱	عرف‌های تجاری غالب بر «اصول»
۶۱	اصل عدم نیاز به شکل خاص قراردادها
۶۲	عدم تابعیت از مقتضیات شکلی
۶۲	اظهارات و سایر اعمال یکجانبه
۶۳	استثنای محتمل بر طبق قانون قابل اعمال
۶۳	مقتضیات شکلی توافق شده از سوی طرفین
۶۴	فصل سوم
۶۴	انتقال فن آوری، انواع و اصول حاکم
۶۴	بر قراردادهای آن
۶۵	ارکان انتقال فن آوری
۶۶	انتقال دهنده فن آوری
۷۰	انتقال گیرنده فن آوری
۷۱	عوض در انتقال فناوری
۷۲	انواع عوض در انتقال فناوری
۷۹	تعیین مابه‌ازا و عوض فناوری در دیگر تعهدات مالی قرارداد
۷۹	تطبیق مابه‌ازا و عوض فناوری با ماده ۲۱۶ قانون مدنی
۸۱	ارزیابی نحوه انتقال در قراردادهای فن آوری و مراحل آن
۸۵	شناسایی، ارزیابی و انتخاب تکنولوژی مطلوب
۸۶	مرحله مذاکره و تعیین شیوه انتقال قراردادی
۸۷	مرحله عقد قرارداد

.....	مرحله بهره برداری و جذب تکنولوژی و نظارت بر حسن اجرای مفاد قرارداد
.....	انواع قراردادهای انتقال فن آوری (تکنولوژی محور، ساخت محور)
.....	قراردادهای تکنولوژی محور
.....	قراردادهای لیسانس (مجوز بهره برداری)
.....	قراردادهای فرانشیز (اعطا امتیاز)
.....	قراردادهای واگذاری دانش فنی
۹۸	خرید حق اختراع یا سایر حقوق مالکیت صنعتی
۹۸	قراردادهای ساخت محور
۹۹	سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۱۰۰	قرارداد ساخته بهره برداری، واگذاری (B.O.T)
۱۰۴	قراردادهای بیع متقابل (بای بک)
۱۰۹	قرارداد آفست (تبادل)
۱۱۰	قرارداد کلید در دست یا ای. پی. سی (EPC)
۱۱۲	قرارداد مشارکت مدنی (جوینت ونچر)
۱۱۶	فصل چهارم
.....	قراردادهای انتقال فن آوری در پرتو حمایت های سازمان های بین المللی (ایران و اسناد بین المللی) و ضمانت
۱۱۶	اجزای آن
۱۱۹	سازمان ها و اسناد بین المللی در حمایت کننده از انتقال فن آوری
۱۲۰	سازمان جهانی حقوق مالکیت فکری (وایپو)
۱۲۴	کنوانسیون پاریس
۱۲۸	موافقتنامه راجع به جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (تریپس)
۱۳۸	سازمان تجارت جهانی
۱۴۱	قراردادهای انتقال فناوری تجارت بین المللی در قوانین داخلی ایران

۱۴۹	سایر قوانین مرتبط با قراردادهای انتقال فناوری
۱۵۰	قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی
	قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و ارجایی کشور در اجرای پروژه ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات
۱۵۰	
۱۵۲	قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم ۱۳۸۶
۱۵۳	قراردادهای انتقال فن آوری و حقوق رقابت
۱۵۵	مسئولیت و ضمانت اجرا در جرایم مرتبط با قراردادهای انتقال فن آوری
۱۵۶	دستورها یا الزامات صادره با هدف جلوگیری از رویه های ضد رقابتی
۱۶۲	تحقق مسئولیت مدنی و حیران خسارت ناشی از رقابت نامشروع در قراردادهای انتقال فن آوری
۱۶۵	مسئولیت کیفری و جرمه تقلبی ناشی از رقابت نامشروع در قراردادهای انتقال فن آوری
۱۶۸	منابع
۱۷۱	ج: منابع اینترنتی

مقدمه

امروزه با پیشرفت های صنعتی و علمی و گستره دامنه ی تکنولوژی در نقاط مختلف جهان لزوم مراودات فنی و صنعتی بیش از پیش نمایان شده است. تکنولوژی های نوین که نقطه ی اتکای روابط صنعتی و تجاری و حتی سیاسی می شود؛ بیشتر در قالب دانش، فن، فرمول یا مجموعه رفتارهای خاص می تواند مطرح شود و علاوه بر جنبه های علمی و صنعتی از باب حقوقی نیز مورد توجه واقع شود؛ چرا که تکنولوژی و دسترسی به اصول و فنون آن می تواند به عنوان یکی از ضرورت های توسعه صنعتی و اقتصادی هر کشوری مطرح شود.

در عین حال گروهی از کشورها و یا شرکت های دارای فن آوری ممکن است با ایجاد فضاهای رقابتی نا سالم در صدد حذف رقبای تجاری بر آمده و توازن مراودات را بر هم بزنند و تلاش می کنند با مجموعه ای از قواعد، اصول و رویه های قضایی در ارتباط با توافق های میان طرفین بر خلاف اصول حاکم، رقابت را محدود یا متمرکز ساخته یا از قدرت بازار سو استفاده کنند. اهم رویه های ضد رقابتی که موضوع حقوق رقابت می باشد و بازیگران اقتصادی باید از آن خودداری نمایند عبارت است از:

۱. تبانی^۱ و سازش یا توطئه در ایجاد محدودیت در معاملات

۲. سو استفاده از قدرت اقتصادی^۲

۳. سو استفاده از رانت اطلاعاتی^۳

این موارد در قوانین کشورهای مختلف دارای دامنه شمول متفاوت است. به عنوان مثال طبق قانون اصلاح قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی

۱. Collusion

۲. Dominant Position

۳. علالدینی، امیر عباس، حقوق رقابت در آیینة تحولات تقنینی، انتشارات مجد، ۱۳۹۱، ص ۱۰۵.

ایران و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مواردی که برای «رقابت غیر منصفانه» تعیین شده است حدود ۹ مورد می‌باشد که عبارت است از:

۱. ممنوعیت تبانی و سازش در شرایط خاص

۲. ممنوعیت تحدید و کنترل مقدار تولید، خرید یا فروش کالاها و خدمات

۳. ممنوعیت احتکار و استنکاف از معامله

۴. ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط

۵. ممنوعیت تبعیض در شرایط معامله

۶. ممنوعیت کسب اطلاعات به صورت غیر مجاز

۷. ممنوعیت ادغام در شرایط خاص

۸. ممنوعیت تثبیت قیمت‌ها و فروش اجباری

۹. ممنوعیت مداخله در فعالیت رقابتی تجاری^۱

بر همین مبنا حمایت از حقوق مخترعان و دارندگان نشان‌های تجاری و چگونگی نقل و انتقال آن با لحاظ حقوق افراد فوق، ضروری به نظر می‌رسد، چرا که گاهی ممکن است وجود فرمول یا رویه خاص در تولیدات صنعتی یا اختراعاتی که علاوه بر صنعتی بودن برای کشوری استراتژیک نیز باشد؛ به عنوان مثال وضعیت کشورهای در حال توسعه می‌تواند تحت تأثیر این مراودات باعث به هم خوردن تعادل قراردادی، امکانات و توان مذاکره ای طرفین باشد. تحمیل شرایطی دور از اصول حقوقی بین انتقال دهندگان و انتقال گیرندگان و عدم کنترل و نظارت بر فرایند انتقال تکنولوژی بین کشورهای صنعتی و کشورهای در حال توسعه فارغ از وجود گروهی از سازمان‌های حمایتی و کنوانسیون‌های مرتبط مانند سازمان حمایت از مالکیت‌های فکری (صنعتی، ادبی و هنری) یا کنوانسیون پاریس می‌تواند تبعات جبران

۱. با اقتباس از مراد ۴۳ الی ۵۲ قانون اصلاح قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی

ناپذیری برای کشورهای داشته باشد که با اصول قراردادهای سنتی اقدام به مرابحه می‌کنند. گاهی قبول تبعیضات فراوان می‌کنند.

سوال مهمی که مطرح می‌گردد آنکه آیا مواجهه میان حقوق رقابت و حقوق فکری، منجر به تعارض خواهد شد و امکان برقراری تعامل و همزیستی میان آنها وجود دارد؟ مسئله دشوار آن است که تعارض این دو مقوله در عین محتاج بودن به یکدیگر است. می‌کند، به طوری که پیشبرد رفاه مصرف کنندگان و افزایش کارایی و رقابت در بازار، به طریق تشویق واحدهای اقتصادی و تجاری به سرمایه گذاری در زمینه محصولات و فرایند جدید توسط حقوق مالکیت فکری و هدایت واحدهای تجاری و اقتصادی به سمت نوآوری به واسطه رقابت، نشان دهنده این احتیاج است. با این وجود، تعارض آنها از این نظر قابل رویت می‌باشد که حقوق مالکیت فکری با هدف تشویق واحدهای صنعتی و اقتصادی سرمایه گذاری در امر ابداع و نوآوری، به دنبال اعطای انحصار به خالق و پدید آورنده اثر است، به نحوی که حتی در برخی موارد اگر انحصار به نفع خالق برقرار نشود، وی متضرر است. سرمایه گذاری در تولید فناوری نمی‌باشد، در حالی که حقوق رقابت با هدف حمایت از جامعه و مصرف کنندگان و حفظ رقابت سالم در بازار به منظور افزایش رفاه همواره درصدد رفع انحصار است و جهت به وجود آمدن محیطی برای تجارت سالم تلاش می‌نماید.

نکته جالب توجه دیگر آنکه رقابت در بازار، شرکت‌ها و فعالان بازار را ترغیب می‌کند تا با استفاده از تکنولوژی‌ها (موضوع حقوق مالکیت فکری) برای جلب مشتری و سود بالاتر، کالایی با کیفیت بالاتر و قیمت کمتر و میزان تولید فزاینده را به بازار عرضه نمایند.

با توجه به اینکه نمی‌توان رقابت سالم و اهداف آن را در بازار نادیده گرفت و از موضوعات مرتبط با مالکیت فکری در حوزه صنعت و تجارت- به ویژه با موضوع عرصه تکنولوژی در جهان- به راحتی گذشت، لذا به ناچار باید همزیستی میان حقوق مالکیت

فکری و حقوق رقابت ایجاد نمود و این تعارض را به تعامل تبدیل کرد تا بتوان از مزایای غیر قابل انکار هر کدام بهره‌های مناسبی جست، هر چند موضوع قراردادهای انتقال فن آوری، حقوق مالکیت فکری است که جنبه انحصاری دارد.

از میان موضوعات مطروحه در حقوق مالکیت فکری، از آنجایی که قراردادهای پروانه بهره‌برداری یکی از متداول‌ترین شکل‌های بهره‌برداری حقوق مالکیت فکری در اشاعه فناوری‌های جدید می‌باشد و بیشترین ارتباط و تداخل با حقوق رقابت در این موضوع ایجاد می‌شود، لذا در این مبحث با بررسی دقیق‌تر قراردادهای مذکور به نحوه تعارض آنها با حقوق رقابت اشاره شده و با تحلیل موضوعی و انطباق آن با قانون اصلاح و برخی قوانین کشورهای توسعه‌یافته سعی در اتخاذ راهکارهای مناسب خواهیم بود.

همانطوری که گفته شد انحصار محدودیت و ممنوعیت در بازار از منظر حقوق رقابت قابل تحمل نمی‌باشد و باید در جهت افزایش کارایی اقتصادی، ابتکاری، تخصصی و تولید و در مجموع برای افزایش رفاه و حمایت از مصرف‌کنندگان با آنها برخورد نمود، این در حالی است که ((قراردادهای پروانه بهره‌برداری- به عنوان یکی از متداول‌ترین شکلهای بهره‌برداری از حقوق مالکیت فکری به علت نیاز به فناوری و انحصاری بودن آن- دارنده فناوری را در وضعیت برتری نسبت به سایر رقابت‌ها قرار می‌دهد و امکان سوء استفاده از این وضعیت و تحمیل شروط و محدودیت‌هایی به طرف مقابل را مهیا کرده و نتیجتاً به راحتی نمی‌توان قواعد مذکور در باب حفظ رقابت سالم را در این زمینه اعمال کرد)).^۱

بدیهی است که اگر انحصار به نفع دارنده پروانه برقرار نگردد، او در بسیاری از موارد حاضر نمی‌شود در امر تولید فناوری، سرمایه‌گذاری نماید. لذا برقراری انحصار جهت ترویج و توسعه اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. لیکن چنین ترتیبی از منظر حقوق رقابت به علت مسدود کردن راه ورود اشخاص ثالث به بازار و کاستن رقابت درون فن آوری، مورد خدشه می‌باشد،

به ویژه اگر چنین ترتیبی با محدودیت‌های فروش نیز همراه باشد. از آنجا که اعمال مقررات عام رقابت بر قراردادهای پروانه بهره‌برداری و با انتقال آن ممکن است در راه ابداع و نوآوری، تأمین منافع دارنده فناوری و همچنین تشویق واحدهای اقتصادی به سرمایه‌گذاری در امر تولید و اشاعه فناوری موانعی ایجاد نماید، لذا به نظر می‌رسد که ملاحظات قراردادهای مذکور بایستی به نحوی مورد توجه قرار گیرد، تا افزایش رفاه مصرف‌کننده تأمین شود.

در همین راستا و به منظور ایجاد تعامل میان حقوق رقابت و قراردادهای پروانه بهره‌برداری در حقوق مالکیت فکری، برخی کشورها مثل آمریکا و نیز اتحادیه اروپا^۱ با پیش‌بینی مقررات خاص رقابت در مورد قراردادهای موصوف در کنار مقررات عام رقابت، سعی در تحقق این امر نموده‌اند.^۲ طبق آیین‌نامه کمیسیون اروپا در خصوص نحوه اجرای بند ۳ ماده ۸۱ به قراردادهای انتقال فناوری اشاره شده است.^۳

((آیین‌نامه کمیسیون اروپا در خصوص نحوه اجرای بند ۳ ماده ۸۱ یا همان مقررات خاص، با تفکیک قراردادهای میان‌رقبا و غیررقبا از یکدیگر و تسامح در مورد قراردادهای میان غیررقبا، سبب تجویز برخی از محدودیت‌ها گردیده است))^۴ از سوی دیگر، قراردادهای بین رقا را نیز به دو دسته متقابل و غیر متقابل تقسیم کرده و در مورد قراردادهای غیر متقابل میان رقبا این حوزه‌ها، تسامح نموده تا سبب تشویق فعالیت در حوزه فناوری و سایر زمینه‌های مربوطه گردد که موارد فوق به تفصیل در جای‌جای مجموعه بحث خواهد شد.

با توجه به اینکه نمی‌توان رقابت سالم و اهداف آن را در بازار نادیده گرفت و از موضوعات متفرع از مالکیت فکری در حوزه صنعت و تجارت به ویژه رشد سریع در عرصه

۱. شکومی، ۱۳۸۱، ص ۲۰ به بعد

۲. Steven, ۱۹۹۹, p. ۲۷۶

۳. Guideline on the application of article ۸۱ of the Treaty to Technology Transfer Agreements,

۲۰۰۴

۴. تجویز برخی محدودیت‌ها تا ۳۰ درصد سهم بازار می‌باشد.

تکنولوژی در جهان به راحتی گذشت، لذا به ناچار باید همزیستی میان حقوق مالکیت فکری و حقوق رقابت ایجاد نمود و این تعارض را به تعامل تبدیل کرد تا بتوان از مزایای غیر قابل انکار هر کدام بهره‌های مناسبی جست.

از میان موضوعات مطروحه در حقوق مالکیت فکری، از آنجایی که قراردادهای پروانه بهره برداری یکی از شکل‌های متداول بهره‌برداری در حقوق مالکیت فکری در اشاعه فن آوری‌های جدید است و بیشترین ارتباط و تداخل با حقوق رقابت در این موضوع ایجاد می‌شود، لذا به انواع و اهداف سازمان‌ها، کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های مرتبط اشاره خواهد شد.

بدیهی است که اگر انحصار به نفع دارنده پروانه قرار نگیرد، او در بسیاری از موارد حاضر نمی‌شود که در امر تولید و فن آوری، سرمایه‌گذاری نماید، لذا برقراری انحصار جهت ترویج و توسعه اجتناب‌ناپذیر می‌نماید و لیکن چنین ترتیبی از منظر حقوق رقابت به علت مسدود کردن راه اشخاص ثالث به بازار و کاستن رقابت درون فن آوری مورد خدشه می‌باشد.

گروهی از کشورها نیز به منظور ایجاد تعامل میان حقوق رقابت و قراردادهای پروانه بهره‌برداری در حقوق مالکیت فکری با پیش‌بینی مقررات خاص رقابت، در کنار مقررات عام رقابت سعی در تحقق این امر نموده‌اند که امیدواریم ایران نیز رویه‌های ضد رقابتی مانند تثبیت قیمت، پیش‌بینی مناطق امن در محدوده‌های تعیین میزان تولید، فروش و واگذاری را در قوانین جدید پیش‌بینی و اعمال نماید.

با مقدمه‌ی فوق برآنیم علاوه بر بررسی‌های ماهوی و ماهیتی قراردادهای انتقال تکنولوژی به تعیین گستره موضوع، شرایط، احکام و مفهوم آن در حقوق داخلی و بین‌المللی در چهار چوب سئوالات و فرضیات مجموعه بپردازیم.

امروزه تکنولوژی بیشتر در مفهوم دانش فنی یا رفتار یا مجموعه شناخت‌ها و صلاحیت‌های علمی و تجربی، اسرار تجاری و صنعتی بیان می‌شود و می‌تواند دارای جنبه‌های فنی علمی و حتی حقوقی باشد. بنابراین در حوزه حقوقی می‌تواند به عنوان یک کالا یا مورد

معامله و تحت موضوع مستقلی در قالب قراردادهای ویژه در حوزه مالکیت های صنعتی و حقوق تجارت بین الملل مورد بحث قرار گیرد. در بیان انواع تکنولوژی می توان گفت: تکنولوژی می تواند به عنوان یک دستاورد علمی یا تجربی مورد توجه باشد یا اینکه به عنوان یک کالا یا سرمایه در حوزه تجارت و مبادلات اقتصادی مطرح شود.

در انواع روش های انتقال تکنولوژی، می توان به انتقال تجاری و انتقال غیر تجاری اشاره کرد. در انتقال غیر تجاری تکنولوژی، انتقال با عوضی متعارف و در روابط بین دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی محقق می شود. در حالت دیگر مبنای انتقال رابطه قراردادی طرفین است. این رابطه بر اساس سودجویی و حصول نفع متقابل طرفین قرارداد شکل می گیرد و به تعبیری در این نوع انتقال، قرارداد نقش اساسی و محوری دارد و انتقال تکنولوژی در مفهوم حقوقی آن مورد نظر است. با در نظر گرفتن این نکته که مزیت های تکنولوژیک جهت حفظ موقعیت رقابتی در بسیاری از صنایع ضرورت دارد تبدیل مزیت های تکنولوژیک به مزیت های رقابتی نیز پیش نیاز های خاصی را می طلبد. (در کنار خلق تکنولوژی از طریق پژوهش و توسعه درون زا، مدیریت و سازماندهی، انتقال تکنولوژی به مثابه یکی از روش های موثر دستیابی به تکنولوژی مورد نیاز به ضرورتی انکار ناپذیر در راه توسعه تکنولوژی تبدیل شده است.)^۱

حال با توجه به موارد فوق در این مجموعه برآنیم تا شیوه های انتقال تکنولوژی را با نگاهی حقوقی - اقتصادی توصیف و تحلیل کنیم، چرا که همه روزه جنبه های غیر ملموس و غیر مادی تکنولوژی از اهمیت روز افزون تجاری برخوردار می گردند و لازم است توجه داشته باشیم که مفهوم تکنولوژی و طرق مبادله آن هم از حیث تجاری و هم از نظر حقوقی، جلوه ای نوین یافته است به طوری که انتقال جنبه های نرم افزاری و حقوقی مالکیت های

۱. آقایی، منوچهر. انتقال تکنولوژی. مرکز ت تحقیقات و خدمات خودکفایی ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران،

معنوی مرتبط بر این قسم نوین از دارایی های بشر، از مهمترین بخش های یک قرارداد انتقال تکنولوژی شناخته می شود.

امروزه تکنولوژی و دسترسی به آن یکی از ضرورت ها و شاخص های اساسی توسعه اقتصادی به شمار می رود و از این روست که مبادله تجاری آن به یکی از موضوعات عمده تجارت بین الملل مبدل شده است. تجارت تکنولوژی هم از حیث فنی و هم به جهت اقتصادی و تجاری شایان توجه است اما علاوه بر جهات فوق، از دیدگاه حقوقی نیز حمایت از تکنولوژی و حقوق مربوط به آن، ابزارهای کنترل کننده مبادله و بالاخره شناسایی مکانیزم ها و قالب های قراردادی انتقال تکنولوژی توأم با فهم دقیق خصائص، شرایط و دقایق حقوقی این مبادلات تجاری شایسته مطالعه ویژه است. همچنین در حوزه انتقال فناوری، دغدغه اصلی کشورهای انتقال گیرنده، محقق نشدن انتقال، منطبق با اهداف مورد نظر از انتقال است. به موجب بررسی های به عمل آمده، از منظر حقوقی یکی از علل اصلی بروز عامل، متناسب نبودن قراردادها با امر پیچیده انتقال و خواسته های انتقال گیرنده است. این عدم تناسب که بیشتر بر کیفیت تعهدات طرفین تمرکز دارد باید به تبع اقتضائات و ویژگی های قراردادی خاص برای انتقال فناوری برطرف شود تا نگرانی موجود نیز مرتفع گردد. به همین جهت برای تنظیم درست این بخش از قرارداد، یعنی تبیین جزئیات الزامات طرفین، به نحوی که تأمین کننده منافع و تحقق اهداف انتقال گیرنده باشد، احاطه کامل و آشنایی با ظرافت های ویژه تعهدات قراردادی طرفین، امری ضروری است.

در مورد موضوع مورد بحث تحقیقی که به طور مفصل و دقیق اصول حاکم بر قراردادهای انتقال تکنولوژی در حقوق تجارت بین الملل را بحث و بیان کرده باشد و در این رابطه راهکار مناسب و در خور توجهی برای رفع تناقضات قراردادهای تکنولوژی، فنی و صنعتی ارایه دهد وجود ندارد و هیچ کتابی در این خصوص به رشته تحریر در نیامده است. با این حال برخی از موارد مرتبط به قرار زیر است:

وحید دشتی (۱۳۸۵) در مجموعه خود با عنوان قراردادهای انتقال تکنولوژی با تکیه بر قرارداد لیسانس معتقد است: ((حیطه موضوعی مجموعه حاضر بررسی انتقال تکنولوژی به عنوان یک فرایند حساس و ابزار برای توسعه تکنولوژی در سطح بنگاه‌های صنعتی می باشد. با توجه به حیطه موضوعی مجموعه موارد ذیل را اثبات می شود: الف - تکنولوژی ماهیتی خاص و قابل تفکیک و توصیف در علم حقوق دارد.

ب - نوع و مفاد قراردادهای انتقال تکنولوژی علاوه بر تأثیری از قوانین حاکم بر بنگاه‌های انتقال دهنده و انتقال گیرنده، تابعی از متغیرهای دوگانه ی نوع و سطح تکنولوژی موضوعی قرارداد و چهار چوب فرایند انتقال تکنولوژی متناسب با الگوها و اهداف و برنامه های تامین و توسعه تکنولوژی مربوط به بنگاه های طرف قرارداد است.

ج - مبانی ترین قرارداد انتقال تکنولوژی، قرارداد لیسانس است که ماهیتی خاص و متفاوت از قراردادهای معین دارد. در طرح مباحث این مجموعه از مباحث مدیریتی مرتبط و لازم استفاده و ارتباطی منطقی بین مباحث و تحلیل های حقوقی برای رسیدن به نتایج علمی و کاربردی بر قرار شده است)).

مصطفی ماندگار (۱۳۹۰۹) در مقاله ای با عنوان جستاری در جهانی شدن و تحول در قراردادهای انتقال تکنولوژی معتقد است: ((جهانی شدن، فرآیندی جهان شمول است که رواج روزافزون یافته و همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و حقوقی جوامع را تحت تأثیر قرار داده است. تقدیری که تدبیر شایسته می طلبد. مبادلات تجاری آزاد و انتقال بین المللی تکنولوژی از جمله موضوعات مطرح و مهم در حوزه جهان گرایی اقتصادی است. مبادله تجاری تکنولوژی در سطح ملی و بین المللی در قالب ساز و کار های قراردادی مختلف صورت می گیرد که به واسطه طبیعت خاص این دسته از قراردادها و تأثیرپذیری آنها از عوامل اقتصادی، تجاری و حقوقی گوناگون باید به تعریف معیارهای ویژه و جدید برای این دسته از قراردادها دست زد. در این جستار با نگاهی به مبانی و مفاهیم تجارت آزاد و ضرورت های ناشی از جهانی شدن

اقتصاد، به برخی از تحولات و پیامدهای حقوقی این فرآیند در قراردادهای انتقال تکنولوژی پرداخته شده است)).

مهدی هداوند (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان قراردادهای انتقال فناوری می نویسد: ((پس از تعریف اصطلاحات، دو مفهوم کلیدی در قراردادهای انتقال فناوری که توجه به آنها می تواند موفقیت چنین قراردادهایی را در پی داشته باشد یعنی « عمق فناوری » مورد معامله و « دامنه فناوری » که قرارداد مورد توافق به آن پوشش داده است، مورد بررسی قرار گرفته است. سپس انواع روشها و قراردادهای انتقال فناوری بر اساس رویکردهای مختلف دسته بندی شده و هشت مدل از آن ها توضیح داده شده اند. در انتها مقایسه کوتاهی میان انواع این قراردادها با ذکر مزایا و معایب در یک از آنها، به عمل آمده است)).

اعم تحقیقات انجام شده در مورد انتقال تکنولوژی و فناوری های جدید در ایران از جنبه مدیریتی و بازرگانی بوده و لزوم طرح آن در حوزه قراردادهای مدنی و تجاری در مراودات بین المللی و بررسی حقوقی موضوع به دلیل گسترش روابط بازرگانی و وجود بار مالی در این موضوع در مواجهه با قوانین بازدارنده و حمایت کننده حقوق مالکیت معنوی با توجه به تحولات قراردادهای تجاری بین المللی فارغ از چهارچوب عقود معین ضروری به نظر می رسد.

عمده هدف مجموعه حاضر بررسی تحلیلی اصول حاکم بر قراردادهای انتقال تکنولوژی در تقابل با عقود معین و یا عقود وابسته به فرم های کلاسیک تجارت بین الملل در اسناد بین المللی و حقوق ایران است که از دیدگاه قانون تجارت و اسناد بین المللی مورد بحث قرار می گیرد. بر این اساس اهداف پژوهشی ما به شرح ذیل می باشد:

۱. بررسی و تحلیل ماهیت و مفهوم تکنولوژی، قراردادهای مربوط به انتقال تکنولوژی و اختراعات و فن آوری های جدید و اصول حاکم بر آن.